

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.1:338.24

САВЧЕНКО Костянтин, к. е. н., доцент Сумського інституту
Міжрегіональної академії управління
персоналом

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Досліджено сутність фінансового механізму стабілізаційної політики держави. Встановлено, що основою реалізації стабілізаційної політики держави є формування ефективного фінансового механізму, який дозволить мінімізувати вплив кризових явищ на економічну систему країни та забезпечить фінансово-безпечні параметри функціонування національної економіки. Визначено структурні елементи цього механізму та особливості їх системного застосування.

Ключові слова: стабілізаційна політика держави, фінансовий механізм, економічна система, криза, фінансово безпечні параметри.

Савченко К. Финансовый механизм реализации стабилизационной политики государства. Исследована сущность фінансового механизма стабилизационной политики государства. Установлено, что основой реализации стабилизационной политики государства является формирование эффективного фінансового механизма, который позволит минимизировать влияние кризисных явлений на экономическую систему страны и обеспечит фінансово-безопасные параметры функционирования национальной экономики. Определены структурные элементы этого механизма и особенности их системного использования.

Ключевые слова: стабилизационная политика государства, фінансовый механизм, экономическая система, кризис, фінансово-безопасные параметры.

Постановка проблеми. Остання фінансова криза визначила необхідність розробки та впровадження комплексу методів, інструментів і важелів реалізації фінансової політики держави, що відповідає потребі відновлення рівноваги фінансово-економічної системи та досягнення стабільного економічного розвитку. Все це зумовлює створення нової форми реалізації фінансової політики держави, пов'язаної з антикризовим регулюванням фінансово-економічного розвитку, що дістала назву стабілізаційна державна політика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі положення щодо формування та реалізації фінансової політики держави розглядалися в наукових дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, зокрема у роботах М. Фрідмена, В. Гейця, А. Даниленка, В. Опаріна, В. Федосова, А. Чухна, С. Юрія [1–6].

Однак, попри досить високий рівень уваги науковців, питання особливостей регулювання фінансових відносин державою у кризових умовах, економічної сутності стабілізаційної політики як складової загальної фінансової політики держави, а також механізмів її реалізації лишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є дослідження сутності фінансового механізму стабілізаційної політики держави, виявлення особливостей його структурних елементів.

Результати дослідження. Стабілізаційна політика держави – це сукупність взаємопов'язаних заходів органів законодавчої і виконавчої влади зі стабілізації процесів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів у фінансовій системі країни, спрямованих на подолання наслідків кризових явищ у національній економіці. Головною метою стабілізаційної політики держави є забезпечення таких пропорцій перерозподілу фінансових ресурсів, що дозволяють мінімізувати вплив кризових явищ на економічну систему країни, забезпечити додержання фінансово безпечних параметрів функціонування національної економіки та унеможливити зниження рівня її розвитку.

Це вимагає врахування особливостей виникнення кризової ситуації: з'ясування причин та можливих наслідків її прояву в соціально-економічній сфері, застосування точних критеріїв оцінки безпечності кризових явищ, вивчення можливих методів антикризового управління та їх використання залежно від сфери виникнення.

Напрями реалізації стабілізаційної політики держави мають визначатися з урахуванням основних принципів її формування, а саме:

- цілеспрямованість – державна стабілізаційна політика спрямована на досягнення конкретних цілей;
- пріоритетність – виділення першочергових ("пожежних") напрямів її реалізації;
- комплексність – використання комплексу взаємопов'язаних дій із мінімізації та усунення впливу кризових явищ на національну економіку;
- адаптація – у процесі формування стабілізаційної політики держави відбувається постійний аналіз та контроль за показниками соціально-економічного розвитку та здійснюється коригування у бік посилення стабілізаційного ефекту від заходів впливу;
- ефективність – реалізація стабілізаційної політики держави має на меті забезпечення процесу виходу з кризи, стабілізації національної економіки та мінімізації прояву кризових явищ.

Основою реалізації дієвої стабілізаційної політики держави є формування ефективного фінансового механізму, що враховує специфічні цілі та завдання антикризового фінансового управління на макроекономічному рівні.

У цілому механізм трактується науковою літературою як система, знаряддя, що визначає порядок певного виду діяльності, сукупність законів і процедур, які регламентують взаємодію учасників системи, сукупність процедур прийняття управлінських рішень. Фінансовий механізм виокремлюється як самостійна категорія. Його вплив на суспільне буття особливо чітко простежується в умовах ринкової економіки. Тому вітчизняні дослідження цієї категорії набули широкого характеру після переходу від адміністративно-командної економіки, де фінанси розглядалися в основному як аспект державного фінансування її розвитку, до ринкової. І в контексті загального дослідження теорії фінансів категорія фінансового механізму донині досить часто ототожнюється з поняттям власне фінансів.

Для з'ясування особливостей складу та структури фінансового механізму реалізації стабілізаційної політики насамперед необхідно мати чітке уявлення про сутність відповідного терміна (*рис. 1*).

Провідні вітчизняні науковці розглядають фінансовий механізм як складну трирівневу організаційну структуру [11]. На першому рівні діють фінансові методи. У ході аналізу наукової літератури виявлено, що під фінансовими методами розуміють засоби впливу фінансових відносин на соціально-економічний розвиток суспільства. Їхня дія виявляється в утворенні та застосуванні грошових фондів [6].

Другий рівень представлено фінансовими інструментами – засобами, що застосовуються для виконання завдань, передбачених фінансовою політикою. Вони діють як на макро-, так і на мікрорівні. На державному рівні такими інструментами є податки, субсидії, трансферти, пільги, умови амортизації, банківського регулювання, регулювання фінансового ринку тощо; на рівні суб'єктів господарювання – фінансові інструменти грошового ринку: кредит, страхування [4].

На третьому рівні фінансового механізму в межах фінансових інструментів діють фінансові важелі. На макrorівні це ставка оподаткування, рівень резервування, ставка рефінансування НБУ, валютний курс тощо. Фінансові важелі часто використовуються для стимулювання потрібних процесів та застосування фінансових санкцій для зменшення небажаних явищ і процесів [12].

Однак усі ці визначення характеризують лише структуру фінансового механізму і не відображають сутності категорії. Звичайно, поняття фінансового механізму і власне фінансів тісно пов'язані між собою: сутність фінансів проявляється через виконання ними своїх функцій (роз-

подільної та контрольної), а функції, у свою чергу, реалізуються через фінансовий механізм. У цьому випадку фінансовий механізм виступає, насамперед, як система дій фінансових методів і важелів, спрямованих на управління фінансовими відносинами. Таким чином, фінансовий механізм як економічна категорія може розглядатися лише у контексті управління економікою.

Рис. 1. Тракткування поняття "фінансовий механізм"

При цьому необхідно розрізнати поняття: механізм управління фінансами, фінансовий механізм управління і механізм фінансового управління. Під механізмом управління фінансами розуміється сукупність форм і методів управління фінансовими ресурсами, тобто, по

суті, як у О. Василика, техніка фінансових операцій і зводиться до обліку. Фінансовий механізм управління економікою містить відповідні організаційно-правові елементи, зокрема організаційну структуру управління фінансами, чинне законодавство, планування і контроль, тобто те, що інші автори відносять до організаційних структур фінансового механізму. Тобто, на думку науковця, механізм фінансового управління – це фінансовий механізм управління, однак без організаційної структури [6]. Водночас важко зрозуміти, що саме автор вкладає у це поняття.

Отже, необхідною методологічною передумовою дослідження фінансового механізму є розуміння останнього як категорії фінансового управління економікою, тобто засобу реалізації управлінських функцій держави, спрямованих на фінансове регулювання економічного розвитку. Виходячи з цього, фінансовий механізм має охоплювати все, що пов'язано з управлінськими функціями: організацією, плануванням, контролем, стимулюванням та регулюванням. При цьому фінансовий механізм як засіб реалізації функцій фінансів опосередковуватиме реалізацію загального управління економікою через управління саме фінансовими відносинами.

Таким чином, можна стверджувати, що стратегія і тактика такого управління визначає фінансовий механізм його здійснення. При цьому фінансовий механізм реалізації стабілізаційної політики держави може розглядатися лише як макроекономічна категорія.

Потрібно зазначити, що побудова фінансового механізму реалізації стабілізаційної політики держави має передбачати визначення такого варіанта поєднання фінансових методів, інструментів і важелів, що дозволяє досягти поставлених цілей і завдань стабілізаційної політики.

Таким чином, узагальнюючи існуючі підходи щодо формування фінансового механізму, можна підсумувати, що відносно стабілізаційної політики він є складною ієрархічною структурою, яка охоплює дві підсистеми: функціональну й організаційну.

Функціональна складова фінансового механізму реалізації стабілізаційної політики держави – це сукупність засобів впливу на економічний розвиток країни, що містить фінансові методи, фінансові інструменти та фінансові важелі.

До фінансових методів у складі цього механізму слід віднести цільове фінансове планування, управління формуванням стабілізаційних фондів фінансових ресурсів, державний фінансовий моніторинг і контроль.

Цільове фінансове планування в межах реалізації стабілізаційної політики має забезпечувати баланс фінансових ресурсів шляхом розробки стратегій і програм розвитку. Фінансовими важелями, що забезпечуватимуть ефективну дію наведених фінансових інструментів, є цільові планові параметри, норми та нормативи.

Ефективне управління формуванням фінансових ресурсів, необхідних для стабілізації фінансової системи, можливе за умови узгодженого підпорядкування фінансових інструментів державної фінансової політики стабілізаційним цілям і завданням. Інструменти стабілізаційної політики охоплюють весь спектр напрямів реалізації фінансової політики держави: грошово-кредитне регулювання, бюджетно-податкову політику, банківське регулювання, регулювання фінансового ринку, державну боргову політику, інвестиційну політику.

Дієвість зазначених фінансових інструментів забезпечується реалізацією відповідних фінансових важелів, а саме: швидкість обігу грошей, пропозиція грошей, ставка рефінансування, процентні ставки за кредит, валютний курс, ставки податкових платежів, форми інвестування, рівень резервування, ставка рефінансування НБУ, обсяги неподаткових доходів, обсяги офіційних трансфертів, граничні величини державних внутрішніх та зовнішніх запозичень. Конкретні параметри цих важелів впливу визначатимуться умовами й масштабами конкретної кризи і залежатимуть від розподілу пріоритетів між завданнями стабілізаційної політики.

Враховуючи основну мету реалізації стабілізаційної політики держави, державний фінансовий моніторинг і контроль має реалізовуватися через систему взаємозв'язків у сфері надання дозволів та ліцензій, відстеження діяльності підконтрольних об'єктів, контрольні заходи, ревізії, перевірки, встановлення правопорушень. Фінансовими важелями, що забезпечують ефективну реалізацію цього методу, є штрафи, видання приписів, анулювання або припинення дії ліцензій, виключення із Державного реєстру, анулювання свідоцтва про державну реєстрацію.

Організаційна підсистема фінансового механізму реалізації стабілізаційної політики включає організацію об'єктно-суб'єктних взаємовідносин у межах досягнення цілей стабілізаційної політики. Суб'єктами розробки та впровадження основних елементів фінансового механізму реалізації стабілізаційної політики держави є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України та інші органи державної виконавчої влади. Відповідно об'єктами є структурні складові фінансової системи України.

Фактичне закріплення основних елементів фінансового механізму реалізації стабілізаційної політики держави здійснюється через нормативно-правове регламентування повноважень, прав та обов'язків окремих суб'єктів, визначення правил встановлення та використання стабілізаційних інструментів та важелів. Ефективна дія такого фінансового механізму повинна забезпечуватися узгодженою взаємодією всіх його складових (рис. 2).

Рис. 2. Структурно-логічна схема фінансового механізму реалізації стабілізаційної політики держави

Висновки. Узагальнюючи викладене, під фінансовим механізмом реалізації стабілізаційної політики держави слід розуміти взаємопов'язану систему форм, методів та інструментів впливу на економіку з метою сприяння поживленню економічної активності, запобігання економічного спаду та забезпечення належного рівня економічного зростання при будь-яких економічних, політичних і соціальних ситуаціях у країні.

Практичне впровадження запропонованих заходів щодо формування механізму реалізації стабілізаційної політики держави сприятиме зменшенню впливу негативних наслідків кризових явищ та покращенню рівня соціально-економічного розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фридман М. Монетарная история Соединенных Штатов. 1867–1960 / М. Фридман, А. Я. Шварц ; пер. Р. Косодий. — К. : Ваклер, 2007. — 880 с.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / В. М. Гесць [та ін.] ; ред. В. М. Гесць; НАН України, Ін-т екон. прогнозування. — К. : Ін-т екон. прогнозування НАН України : Фенікс, 2003. — 1008 с.
3. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку : у 3 т. / ред. А. І. Даниленко ; Ін-т екон. та прогнозування НАН України. — К. : Фенікс, 2008.
4. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : монографія / В. Федоров, В. Опарін, С. Львовчкін ; ред. В. М. Федосов ; М-во освіти і науки України, КНЕУ. — К. : КНЕУ, 2002. — 387 с.
5. Основи економічної теорії : підруч. для студ. неекон. спец. вищих навч. закладів / А. А. Чухно [та ін.] ; ред. А. А. Чухно. — К. : Вища школа, 2001. — 606 с.
6. Фінанси : підручник / ред. : С. І. Юрій, В. М. Федосов. — К. : Знання, 2008. — 611 с.
7. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик ; ред. В. Д. Базилевич. — К. : Атіка, 2002. — 368 с.
8. Смірнова О. М. Фінансовий механізм реалізації демографічної політики / О. М. Смірнова // Наук. вісн. Нац. ун-ту ДПС України (економіка, право). — 2009. — № 4 (47). — С. 61–66.
9. Ковальчук С. В. Фінанси : навч. посіб. / С. В. Ковальчук, І. В. Форкун. — Львів : Новий Світ, 2006. — 568 с.
10. Фінанси : навч. посіб. / ред. В. І. Оспіщев. — К. : Знання, 2006. — 415 с.
11. Александрова М. М. Гроші. Фінанси. Кредит : навч. посіб. / М. М. Александрова, С. О. Маслова ; ред. Г. Г. Кірейцев. — 2-е вид., перероб. і доп. — К. : ЦУЛ, 2002. — 336 с.
12. Лондар С. Л. Фінанси : навч. посіб. / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. — Вінниця : Нова Книга, 2009. — 384 с.

Стаття надійшла до редакції 26.06.2012.

Savchenko K. Financial mechanism of the state stabilizing policy realization. The economic situation requires a new form of financial policy connected with anti crises regulation of economic development- stabilization policy.

The aim of the article is to determine the economic substance of stabilization policy as a constituent of a general government policy, as well as the financial mechanism for its implementation.

This study has found that stabilization policy is a set of interrelated power activities to stabilize the processes of formation, distribution and use of financial resources to mitigate the effects of the crisis in the national economy. The main objective of stabilization policy is to provide such redistribution proportions of financial resources to minimize the impact of the crisis on the economic system stop decreasing the level of its development.

The second major finding was that the foundation of an efficient stabilization policy is to create an effective financial mechanism that takes into account the specific goals and objectives of crisis financial management at the macroeconomic level.

Summarizing the existing approaches to the formation of the financial mechanism, it can be argued that the relatively stabilization policy it is a complex hierarchical structure, which includes two subsystems: the functional and organizational.

The functional element of the financial mechanism of stabilization policy of a country is a set of means of influence on economic development of a country, which includes financial methods, financial instruments and financial levers.

Organizational subsystem of the financial mechanism of stabilization policy includes the organization of object-subject relationship within the goals of stabilization policy.

Finally, the financial mechanism of stabilization policy of a country is defined as a coherent system of forms, methods and tools to influence the economy to facilitate economic activities and to prevent economic downturn and maintaining the economic growth in any economic, political and social situations in country.

Key words: state stabilizing policy, financial mechanism, economic system, crisis, financially-safe parameters.

REFERENCES

1. *Fridman M.* Monetarnaja istorija Soedinennyh Shtatov. 1867–1960 / M. Fridman, A. Ja. Shvarc ; per. R. Kosodij. — K. : Vakler, 2007. — 880 s.
2. *Ekonomika Ukrainy: strategija i polityka dovgostrokovogo rozvytku* / V. M. Gejec' [ta in.] ; red. V. M. Gejec'; NAN Ukrainy, In-t ekon. prognosuvannja. — K. : In-t ekon. prognosuvannja NAN Ukrainy : Feniks, 2003. — 1008 s.
3. *Finansovo-monetarni vazheli ekonomichnogo rozvytku : u 3 t.* / red. A. I. Danylenko ; In-t ekon. ta prognosuvannja NAN Ukrainy. — K. : Feniks, 2008.
4. *Fedosov V.* Finansova restrukturyzacija v Ukraini: problemy i naprjamy : monografija / V. Fedosov, V. Oparin, S. L'ovochkin ; red. V. M. Fedosov ; M-vo osvity i nauky Ukrainy, KNEU. — K. : KNEU, 2002. — 387 s.
5. *Osnovy ekonomichnoi' teorii' : pidruch. dlja stud. neekon. spec. vyshhyh navch. zakladiv* / A. A. Chuhno [ta in.] ; red. A. A. Chuhno. — K. : Vyshha shkola, 2001. — 606 s.
6. *Finansy : pidruchnyk* / red. : S. I. Jurij, V. M. Fedosov. — K. : Znannja, 2008. — 611 s.
7. *Bazylevyh V. D.* Derzhavni finansy : navch. posib. / V. D. Bazylevyh, L. O. Balastryk ; red. V. D. Bazylevyh. — K. : Atika, 2002. — 368 s.
8. *Smirnova O. M.* Finansovyj mehanizm realizacii' demografichnoi' polityky / O. M. Smirnova // Nauk. visn. Nac. un-tu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo). — 2009. — № 4 (47). — S. 61–66.
9. *Koval'chuk S. V.* Finansy : navch. posib. / S. V. Koval'chuk, I. V. Forkun. — L'viv : Novyj Svit, 2006. — 568 s.
10. *Finansy : navch. posib.* / red. V. I. Ospishhev. — K. : Znannja, 2006. — 415 s.
11. *Aleksandrova M. M.* Groshi. Finansy. Kredyt : navch. posib. / M. M. Aleksandrova, S. O. Maslova ; red. G. G. Kirejcev. — 2-e vyd., pererob. i dop. — K. : CUL, 2002. — 336 s.
12. *Londar S. L.* Finansy : navch. posib. / S. L. Londar, O. V. Tymoshenko. — Vinnycja : Nova Knyga, 2009. — 384 s.